

4.4 Konjugační typy, jejich sémantika a prosodické charakteristiky

Z předchozího oddílu nám zbývá dluh podat sémantickou charakteristiku kmenotvorných sufixů nestabilních. Vyložíme ji až zde současně s popisem posledního kmenotvorného prostředku, volby konjugačních schémat. Kmenotvorba konversí je v litevštině jak gramatická, tak slovotvorná. Její rozsah je mimořádně velký, užití jednotlivých schémat přitom úzce souvisí s užitím jiných kmenotvorných prostředků, střídá, rozšíření, přípon.

Pro české sloveso gramatickou konversi předvést vůbec nelze. Lexikální konversi bez doprovodných morfologických jevů dokládá snad jen *běž-í :: běh-á* (odhlédneme-li od druhotné proměny kmenové finály, jež provází i lexikální synonyma *skáč-e* et *skák-á*, a nedáme-li se zmást kmenovou homonymií *děl-í* vs. *děl-á*). Pověštinou ji nalézáme s ablautem, cf. *vez-e :: voz-í, skoč-í :: skáč-e*, s rozšířením, cf. *pad-á :: pad-n-e, běh-á :: (vy)-běh-n-e*, s příponou, cf. *usn-e :: us-í-n-á, chod-í :: chod-í-v-á*.

Není-li výslovně řečeno jinak, rozumíme v dalším textu kořenem jediné kořen ve striktním definičním oboru, pokrývající lemmatické trojkmení jediné lexikální jednotky. Sufixem je v důsledku toho vždy sufix nestabilní, rozšířením pak pouze to, co jsme vyložili ve 4.2, a ablaut je ablautem oddílu 4.1.

4.4.1 Čtenáře prosím, aby si nejprve osvěžil výklad konjugačních SCHÉMAT podaný v oddíle 3.1 a výklad konjugačního TYPU z části 3.2.1 předchozí kapitoly. KONVERSE, čili změna morfématické kategorie vyjádřená změnou paradigmatického zařazení, může být v litevštině prostředkem gramatické kmenotvorby jediné díky tomu, že prézens a préteritum užívají koncovkových schémat, jež jsou strukturálně paralelní. Pro IND.PRAES jde o schémata *-a-*, *-ja-*, *-i-*, *-o-*, pro IND.PRAET pak *-o-*, *-ė-* (schéma *-o-* tedy obsluhuje prézens i préteritum). Konjugační typ je uspořádanou dvojicí schémat, z nichž první charakterizuje IND.PRAES a druhé IND.PRAET. Takových dvojic je matematicky možných $4 \times 2 = 8$. Předvedeme si je.

Typ *{-a-, -o-}* je ze všech nejhojnější. To proto, že schéma *-a-* je výlučným vyjádřením prézentu u kmene se slabičným sufixem (zde stabilním, nestabilní se prézentu vyhýbají) i s neslabičným rozšířením (jde o ta čtyři vyložená ve 4.1, ostatní se vyskytují jediné ve stabilním spojení se stabilními sufixy, cf. 4.3.4) a *-o-* výlučným vyjádřením préterita u kmene se sufixem (kmenová rozšíření příznakově vázaná na préteritum se nevyskytují). Typ *{-a-, -o-}* tedy najdeme u všech sloves se stabilním kmenotvorným sufixem (bez výjimky a bez ohledu na jejich vnitřní morfologickou strukturu) i u všech sloves s panchronně produktivními kmenovými rozšířeními *-n-* a *-st-* (s toliko dvěma výjimkami *gimst-a gim-ė, miršt-a mir-ė*, cf. 4.2.6). Dále je *{-a-, -o-}* typem sloves s ablautem kvalitativním (až na tři výjimky *vér-d-a vė-rė, gėn-a gin-ė, mėn-a min-ė*, cf. 4.1.3), leč pouze dvou sloves s ablautem kvantitativním (*dėda dėjo, eina ėjo*, cf. 4.1.2).

U sloves bez morfologických příznaků v lemmatickém trojkmení rozhoduje o příslušnosti k typu *{-a-, -o-}* fonématická struktura jejich prostokořenného kmene. Především jde o slovesa s kořenem zakončeným dlouhou samohláskou, sc. *sė-j-a sė-j-o* 'seje', *lój-a lój-o* 'štěká'; přitom nevadí, když dochází k disociaci, a to ani s následným *-n-*rozšířením, či s kvalitativním ablautem, cf. *siuv-a siuv-o* 'šije', *būv-a būv-o* 'bývá', *lįj-a lįj-o* 'prší', *vėj-a vįj-o* 'žene'. Z kořenů zakončených na vokalickou dvojhlásku patří k typu *{-a-, -o-}* slovesa s *ie* (8 kořenů), *ui* (4 kořeny) a *ei* (jedině *eī-n-a ėj-o*, sloveso výjimečné i kvantitativním ablautem), přičemž kořen zakončený vrcholem *ai* se vůbec nevyskytuje. Ze sloves na

au je tohoto typu pouze *gáu-n-a gāv-o* ‘dostal’; ostatní, sc. *aū-n-a āv-ě* ‘obul si’ a slovesa s kvantitativním ablautem vzoru *káu-n-a kóv-ě* ‘pobíjel’ jsou typu ⟨-a-, -ě-⟩. K těmto typům patří i obě prostokořenná slovesa zakončená na *uo*, sc. *dúo-d-a dāv-ě* ‘dal’ a *šlúo-j-a šlāv-ě* ‘zametal’.

Ze sloves o kořenovém schématu P_V_C- ($C = T, S$) jsou typu ⟨-a-, -o-⟩ ta, jejichž vokální vrchol tvoří krajní samohláska, cf. *líp-a líp-o* ‘leze’, *kiš-a kiš-o* ‘strká, zasouvá’, *sùk-a sùk-o* ‘točí’, *skùt-a skùt-o* ‘holí’ (výjimka: *mùš-a mùš-ě* ‘bije’). Slovesa s kořenovým vrcholem dlouhým (at’ již dlouhou samohláskou či dvojháskou) jsou u tohoto typu početně vzácná, leč patří k velmi běžným, takže je dobré se je naučit jako «čestné výjimky», e.g. *áug-a áug-o* ‘roste’, *běg-a běg-o* ‘běží’, *sěd-a sed-o* ‘usedá’, *šók-a šók-o* ‘skáče, tančí’, *dirb-a dirb-o* ‘pracuje’; všimněme si, že všechna tato slovesa se vyznačují kořenovým vokalizmem nestředovým.²¹

Z nestabilních sufixů se s typem ⟨-a-, -o-⟩ pojí -ě-, cf. *kalb-a kalb-ě-j-o kalb-ě-ti* ‘mluví’ (a velmi mnoho dalších), zato nestabilní sufix -o- se u tohoto typu objeví jedině ve třech případech: *gied-a gied-ó-j-o gied-ó-ti* ‘zpíval’, *miěg-a miěg-ó-j-o miěg-ó-ti* ‘spal’, *raud-a raud-ó-j-o raud-ó-ti* ‘hořce plakal’.

Typ ⟨-a-, -ě-⟩ je v několikerém ohledu doplňkový k předchozímu. Nevyskytuje se u sloves se sufixy, at’ již stabilními či nestabilními, a ze sloves s neslabičným rozšířením se pojí právě s těmi, jež nejsou typu ⟨-a-, -o-⟩, tedy s výjimkami uvedenými výše. Ze sloves o kořenovém schématu P_V_C- ($C = T, S$) pak jsou typu ⟨-a-, -ě-⟩ ta, jejichž vokální vrchol tvoří středová samohláska, což je opět komplementární distribuce k ⟨-a-, -o-⟩, cf. *lāk-a lāk-ě* ‘lízal’, *věd-a věd-ě* ‘vedl’, *kās-a kās-ě* ‘kopal’, *věž-a věž-ě* ‘vezl’; patří sem i výše zmíněná výjimka *mùš-a mùš-ě* ‘bije’ a pro $C = X$ dodejme *mězg-a mězg-ě* ‘splétal (sítě)’, *rězg-a rězg-ě* quasi idem.

Dále patří k typu ⟨-a-, -ě-⟩ neablautová slovesa o kořenovém schématu P_V_R- , a to jak při vokalizmu středovém, cf. *bār-a bār-ě* ‘hubuje’, *māl-a māl-ě* ‘mele (obilí)’, *kāl-a kāl-ě* ‘kuje’ (příklady s *e* nejsou), tak krajním, sc. *gùl-a gùl-ě* ‘lehá si’, *púol-a púol-ě* ‘padá’ (zde dvojháska *uo*, příklady s *i* nejsou) — spolu s některými slovesy ablautovými, pokud jejich kořen rovněž končí sonorou. Pro kvantitativní ablaut jde o schéma $P_i_n- \leftrightarrow P_ī_n-$ (vzor *gìn-a gýn-ě*, cf. 4.1.2), k němuž přidáme *pìl-a pýl-ě* ‘sypal, naléval’ a *im-a ěm-ě* ‘vzal’, a potom ještě o schéma $P_au- \leftrightarrow P_ov-$ (vzor *káu-n-a kóv-ě*). Přidejme neablautové *aū-n-a āv-ě* ‘obul si’. Pro kvalitativní ablaut jde o tři výjimky uvedené v 4.1.3, sc. *vér-d-a vir-ě* ‘vařil’, *gēn-a gín-ě* ‘hnal’, *mēn-a mìn-ě* ‘připomínal si’.

Prostokořenná slovesa s dlouhým vokalizmem jsou u tohoto typu ještě vzácnější než u předchozího: máme jediný příklad *ěd-a ěd-ě* ‘žere’.

Typ ⟨-ia-, -o-⟩ se vyskytuje u jednoho jediného prostokořenného slovesa *léidž-ia léid-o léis-ti* ‘pustil, dovolil’ a u tří sloves s nestabilním sufixem -ě-, sc. *keňč-ia kent-ě-j-o kent-ě-ti* ‘trpěl’, *reik-ia reik-ě-j-o reik-ě-ti* ‘bylo potřeba’, *kvěp-ia kvěp-ě-j-o kvěp-ě-ti* ‘vonělo’.

²¹ Z ne tak běžných lze přidat *grúd-a grúd-o* ‘roztloukl, namačkal’, *gnýb-a gnýb-o* ‘sevřel’ (vedle pravidelného *gnýb-ia gnýb-ě* a analogického *žnýb-ia žnýb-ě* ‘sevřel, štípl’), *žind-a žind-o* ‘sál’ — stále s krajním, tedy jistě nestředovým vokalizmem. Patří sem i dvojslabičný kořen *galánd-a galánd-o* ‘ostřil, brousil’, cf. I/3.6.1, n.49.

zovaný prostředek se však může aktualizovat znovu a jinak. Dokládají to deriváty označující jednorázový malý děj, jež charakterizuje předpona *pa-*, cf. *běg-a běg-o* ‘běží’ → *pa-běg-i pa-běg-ě-j-o* ‘popoběhl’, *sěd-a sed-o* ‘usedá’ → *pa-sěd-i pa-sěd-ě-j-o* ‘poseděl (si)’, *láuk-ia láuk-ě* ‘čeká’ → *pa-lūk-i pa-lūk-ě-j-o* ‘chvilku posečkal’ (cf. suprā *lūk-tel-ě-j-a*), *kyl-a kil-o* ‘zvedá se’, *kěl-ia kěl-ě* ‘zdvihá’ → *pa-kyl-i pa-kyl-ě-j-o* ‘kousek se zdvihl // zvedl’. Zde všude se hodnota odvozovacího morfému přeorientovala od stavu vyvolaného malou činností – “kousek běžel a pak zůstal stát”, “chvíli poseděl, či počkal a zase šel” – k činnosti samotné. Zůstává však zaměření na následky onoho malého děje, cf. *pa-lūk-ě-j-o* ‘chvilku posečkal’ (a vyřídili jsme to) vs. *lūk-tel-ě-j-o* ‘jen chvilku počkal’ (a pak šel a nechal věc nevyřízenou).

Typ ⟨-i-, -ě-⟩ se v litevském systému vůbec nevyskytuje.

Typ ⟨-o-, -o-⟩ se vyskytuje jedině s nestabilním sufixem *-o-* v préteritu (a infinitívu), cf. *žin-o žin-ó-j-o* ‘ví, zná’, *bij-o bij-ó-j-o* ‘bojí se’, *iešk-o iešk-ó-j-o* ‘hledá’, *saug-o saug-o-j-o* ‘hlídá’. Tato čtyři ukázková slovesa jsou sémanticky nemotivovaná (či spíše demotivovaná). Jinak je ovšem typ ⟨-o-, -o-⟩ sémanticky specifický. I on představuje jisté “stavové pojetí děje”, leč na rozdíl od předchozího typu s důrazem na dlouhé trvání a neuzavřenost, či přímo nemožnost uzavření, cf. *kāb-a kab-ě-j-o* ‘visí’, *kiñb-a kib-o* ‘zavěsil se, ulpěl’ → *kýb-o kýb-o-j-o* ‘uvízl, zůstal viset’, *breñd-a brido* ‘brodí se’ → *brýd-o* (spisovně nyní též *brýd-o-j-a*) *brýd-o-j-o* ‘zabředl’, *kiš-a kiš-o* ‘zastrčil (co kam)’ → *kýš-o kýš-o-j-o* ‘vyčníval’ (jakoby zůstal trčet nedozastrčen), *rēm-ia rēm-ě* ‘opřel, podepřel’ → *rým-o rým-o-j-o* “sedí (u stolu), hlavu opřenou o ruce”.

Derivační síla tohoto typu je zvlášť dobře vidět tam, kde výchozím slovem je citoslovce, lexikální jednotka negramatikalizované imprese (a takových má litevština mnoho), cf. *telkš* “čvacht” (zabřednutí do mokrého) → *telkš-o telkš-ó-j-o* ‘rozlévá se (jezero), rozléhá se (bažina)’ (voda či bahno se kde shromáždily a zůstaly tak), *šýpt* “chicht” (tichý smích) → *šyps-o šyps-ó-j-o* ‘usmívá se’ (na tváři se rozhostil úsměv a zůstal tak), *vėpt* “hm” (tupý výraz) → *vėps-o veps-ó-j-o* ‘civěl, čučel’ (zůstal s tupým výrazem ve tváři), *mūrkt* (kočičí předení) → *muřks-o murks-ó-j-o* ‘přede (kočka), zasněně sedí (člověk)’.

Typ ⟨-o-, -ě-⟩ se vyskytuje jedině s nestabilním sufixem *-y-* v infinitívu, cf. *dār-o dār-ě dar-ý-ti* ‘dělal’, *vālg-o vālg-ě vālg-y-ti* ‘jedl’. Je nositelem sémantického rysu “intenzitní pojetí děje”, přičemž intenzita může být ještě upřesněna jako kauzativní, či iterativní. Tento typ je velmi hojný. Sémantickou motivaci většiny derivátů lze systémově rekonstruovat, nelze ji však vždy pokládat za aktuální: intenzitní pojetí děje u slovesa *mók-o mók-ě mók-y-ti* ‘učil’ spočívá v tom, že konatel způsobuje, že jeho svěřenec *mók-a mok-ě-j-o mok-ě-ti* ‘umí’, intenzitní pojetí *laik-o laik-ě laik-ý-ti* ‘drží’ spočívá v konatelově snaze, aby mu (v ruce) něco *liěk-a lik-o lik-ti* ‘zůstalo’; srovnejme dále *plaūk-o plaūk-ě plauk-ý-ti* ‘plave (sem a tam), pluje’ (cestuje po vodě) vs. *plaūk-ia plaūk-ě plaūk-ti* ‘plave’ (drží se na vodě), *žvaļg-o žvaļg-ě žvaļg-ý-ti* ‘pozoroval, pátral’ vs. *žvelg-ia žvelg-ě žvelg-ti* ‘hledí’.²² Vzhledem k jeho hojnosti označíme konjugační typ ⟨-o-, -ě-⟩ za derivační prostředek panchronně produktivní, ne však synchronně aktuální.

²² Ablaut *žvaļg-ě* :: *žvelg-ě* odlišuje dvě lexikální jednotky uvnitř kmene v širším, vágním vymezení, nepřítomnost ablautu naopak způsobuje homonymii préterit *plaūk-ě* a *plaūk-ě*.

Kauzativitu upřesňuje kmenové rozšíření *-d-*, jež v lemmatickém trojkmení «není vidět», protože je stále přítomno, a vynikne jen ve srovnání s výchozím slovem, tedy při širším pojetí definičního oboru kmene, cf. *giṁ-d-o giṁ-d-é gim-d-ý-ti* ‘porodila’ vs. *gim-st-a gim-é gim-ti* ‘narodilo se’, *gý-d-o gý-d-é gý-d-y-ti* ‘léčil, uzdravoval’ vs. *gýj-a gij-o gý-ti* ‘zahojilo se, uzdravil se’, *výk-d-o výk-d-é výk-d-y-ti* ‘vedl v činnost, platnost’ vs. *veik-ia veik-é veik-ti* ‘je činný, je v chodu’. Další příklady jsme rozebrali v 3.7.2, kde jsme též upozornili, že produktivně se kauzativa nyní vytvářejí rozšířeným stabilním sufixem *-d-in-* (cf. 4.3.5).

Iterativitu upřesňuje kmenové rozšíření *-st-*, opět «viditelné» jedině v širším definičním oboru, cf. *lāk-st-o lāk-st-é lak-st-ý-ti* ‘poletuje’ vs. *lěk-ia lěk-é lěk-ti* ‘letí, létá’, *dě-st-o dě-st-é dě-st-y-ti* ‘vy-, roz-kládá’ vs. *dē-d-a dě-j-o dě-ti* ‘klade’, *káu-st-o káu-st-é káu-st-y-ti* ‘okovává (koně)’ vs. *káu-n-a kóv-é káu-ti* ‘bije’. I tyto deriváty jsou hojné a můžeme doložit, že litevština jimi – stejně jako předchozími – v počátcích své literární existence vydatně rozhojňovala slovní zásobu; nemůžeme je však označit za produktivní aktuálně, pouze panchronně.

4.4.2 Při podrobné charakteristice jednotlivých konjugačních typů jsme vždy uváděli i kmenotvornou spoluúcast nestabilních sufixů *-y-*, *-o-*, *-é-*. Porovnejme je nyní celkově s postavením jejich stabilních protějšků *-y-*, *-o-*, *-é-* v plánu výrazovém i obsahovém.

SUFIX *-y-* se dá jasně uchopit jen jako nestabilní. V tomto postavení se vyznačuje prosodickým rysem *b*, takže na sebe přetahuje přízvuk z kořenné slabiky kmene (a podaří se mu to, je-li tato neakútová). Uplatňuje se právě a výlučně v konjugačním typu *{-o-, -é-}*, který jsme coby kmenotvorný prostředek charakterizovali sématem “intenzitní pojetí děje”. U nestabilního sufixu nelze pozorovat disociaci $\bar{i}/ > /i-i/$, protože se vyskytuje jedině ve kmeni infinitivním, kde pro disociaci nejsou důvody. Stabilní sufix se v přítomném i préteritním kmeni disociuje pravidelně. Zatímco nestabilní *-y-* je spolunositelem (ale pouze spolunositelem) jednoznačného slovotvorného sématu, nedá se stabilní *-y-* slovotvorně nijak interpretovat: je málo rozšířený, u deverbativních sloves se vůbec nevyskytuje, u denominativních funguje fakticky jen jako alomorf nejméně příznakového sufixu *-uo-*. Pro použití stabilního *-y-* lze vysledovat nanejvýš formální motivaci deklinačním typem výchozího jména. Vytváří-li druhotné sloveso k substantivu *ī*-deklinační, vykazuje stabilní sufix *-y-* prosodický rys *b*, bez této formální motivace však rys *b* nevykazuje, ba přímo popírá (cf. 4.3.6, n.19).²³

Protože v našem výkladu stojí totožnost morfu jak na jeho fonématické stavbě, tak na jeho prosodických charakteristikách, nemůžeme oba prosodicky odlišné stabilní sufixy *-y-* (s rysem *b* a bez něho) přímočaře ztotožnit, a to tím spíš, že nám chybí i jasně sjednocující rys sématický. Aby byl zmatek ještě větší, dodejme, že v panchronním pohledu na kontinuum litevského národního jazyka se sufix *-y-* leckdy alomorfně překrývá se sufixem *-in-*.

V moderním spisovném jazyce máme dublety *dal-ij-a dal-ij-o dal-ý-ti* a *dal-in-a dal-in-o dal-in-ti* ‘dělí’, *grās-o grās-é gras-ý-ti* a *gras-in-a gras-in-o gras-in-ti* ‘hrozí, vyhrožuje’ (obě dokládá DLKŽ), kde sufix *-in-*, v derivátech obvykle nepřízvukova-

²³ Formální motivace přitom nemusí být vždy derivačně aktuální. Sloveso *liūd-ij-a liūd-ij-o liūd-y-ti* ‘svědčí’ lze jistě spojovat se substantivem *liāud-is* ‘lid’ (*ī*-deklinační), přičemž se v plánu výrazovém odvoláme na ablautovou shodu uvnitř kořene *L’ au/ u D-* a v plánu obsahovém na obraz, že ten, kdo svědčí, veřejně, čili před lidmi říká, jak co bylo, nicméně prosodická charakteristika slovesa odpovídá derivátu nemotivovanému (rys *b* je popřen).

ný (a v produktivně odvozených slovesech denominativních nepřízvukovaný zcela důsledně), nese přízvuk ve shodě se sufixem $-y^b$. Ten je v prvním případě stabilní, motivován denominativním vztahem k výchozímu $\dot{\text{i}}$ -substantívu *dal-is*, ve druhém případě nestabilním a motivován deverbativním vztahem ke *grēs-ia grēs-é grēs-ti* ‘hrozí, vyvstává nebezpečí’.²⁴ Poučná je obousměrná zástupnost sufixů $-y^b$ a $-in-$: v denominativním případě je $-in-$ jistě motivovanější, protože na rozdíl od $-y^b$ nese séma speciálního podání děje, v deverbativním případě je naopak sématicky lépe motivován nestabilní $-y^b$ coby součást konjugačního typu $\langle -o-, -\dot{\text{e}}- \rangle$. Vidíme-li přenos prosodického rysu b z $-y^b$ na $-in-$, lze jistě – právě s ohledem na dvousměrnou zástupnost – i v opačném směru vykládat jeho porušení v některých derivátech se sufixem $-y^b$ jako přenesení přízvukové charakteristiky sufixu $-in-$ na sufix $-y^b$.²⁵

Uzavřeme, že v systému litevského jazyka lze sufix $-y-$, jasně vydělitelný komutacemi v kořenech typu (i) i (ii), znakově uchopit pouze jako pomocný, doprovodný prostředek: v podobě nestabilní je spolunositelem specifického slovotvorného sématu vázaného na konjugační typ, jehož je $-y-$ exklusivní součástí, v podobě stabilní je pak pouze prostředkem formálně slovotvorným bez sématické specifikace.

SUFIX $-o-$ je jasně interpretovatelný jak coby stabilní, tak coby nestabilní. V obou případech tvoří sématicky specifická deverbatíva. Stabilní $-o-$ přináší rys “děj rozložený do opakovaných úkonů”, nestabilní tvoří préteritní a infinitivní kmen konjugačního typu $\langle -o-, -\dot{\text{e}}- \rangle$ se slovotvorně specifickým rysem “stav uvízlého, zadržného děje”. Obě charakteristiky lze společně uchopit rysem “protrahovanost” (děj spěje ke svému završení, na rozdíl od děje “stavového”,²⁶ leč nedospěje, což zakládá rozdíl i vzhledem k pojetí “intesitnímu”).

Kromě konjugačního typu $\langle -o-, -o- \rangle$ se nestabilní sufix $-o-$ vyskytuje ještě u tří sloves konjugačního typu $\langle -a-, -o- \rangle$, kde spoluvytváří prosté préteritum, na což by obecně stačil prostý přechod od schématu $-a-$ ke schématu $-o-$, jak se v tomto typu většinově i děje.²⁷ Protrahovanost se s préteritem jistě nevyklučuje, ale silnější sématickou motivovanost prokázat nemůžeme. Za formální užití uzejme i ty čtyři nemotivované případy zmíněné u typu $\langle -o-, -o- \rangle$ v předchozí části.

Stabilního sufixu se okrajově užívá i při slov(es)otvorbě denominativní, zde však vystupuje spíš jen jako alomorf sufixu $-uo-$, umožňující případně rozhojnit počet derivátů, cf. 4.3.6.

²⁴ Podobně ke slovesu *vad-in-a vad-in-o vad-in-ti* ‘jmenuje, nazývá’ lze doložit okrajové *vād-o vād-é vad-ý-ti* idem (LKŽ XVII:792) a sloveso *aug-in-a aug-in-o aug-in-ti* ‘pěstuje, chová’ je blízce příbuzné s *ūg-d-o ūg-d-é ug-d-ý-ti* ‘pěstuje, vychovává’.

²⁵ Vedle toho musíme přiznat, že spisovná norma v některých případech kolísá, což se nejsnáze vysvětluje nářeční různorodostí slov a tvarů, jež kdy byly za spisovné přijaty, cf. *viln-is* ‘vlna’ (ī-deklinace) → *viln-ij-a viln-ij-o viln-ý-ti* ‘vlní se’ (prosodický rys b platí) et *viln-ij-a viln-ij-o viln-y-ti* idem (rys b popřen), přičemž LKŽ i DLKŽ uvádějí obě lemmata jako rovnocenná. Ke slovesu *liūdijs* s popřeným rysem b však LKŽ žádnou dubletu **liud-ij-a liud-ij-o liud-ý-ti* nedokládá.

²⁶ Připomeňme, že obsah libovolného slovesa pokládáme za děj, cf. 4.2.7.

²⁷ Jde o slovesa *gied-a gied-ó-j-o gied-ó-ti* ‘zpíval’, *miēg-a mieg-ó-j-o mieg-ó-ti* ‘spal’, *ráud-a raud-ó-j-o raud-ó-ti* ‘hořce plakal’. Všechna tři jsou historicky doložena i jako athematická, což byl v XVI. a XVII. století prostředek slovotvorby. Rysy iterativity či protrahovanosti se s lexikálním obsahem oněch sloves dobře spojuje: zpívá se jedna píseň za druhou, nářek propuká v opakovaných vlnách, ba i spánek má své cyklické fáse.

Stabilní i nestabilní sufix *-o-* nese prosodický rys *b*. Ten je v několika málo případech se stabilním sufixem popřen (cf. 4.3.3 n.11), leč s ohledem na jasnou sématickou totožnost, to lze pokládat jen za kolísání spisovné normy.²⁸ Za těchto okolností můžeme stabilní i nestabilní sufix pokládat za jediný morfém, jenž ve dvou různých morfologických kontextech podstoupil jistou specializaci.

SUFIX *-ě-* má jako stabilní jasný sématický obsah a při žádném svém užití nevyvrací prosodický rys *b* (byť to, že sufix nese přízvuk, se pouze oním rysem v mnoha případech vysvětlit nedá). Jeho deriváty lze charakterizovat rysem “děj pojatý (ze strany konatele) jako nezáměrný”, u denominatív jsme navíc upozorňovali na ztotožnění konatele s designátem výchozího jména. Je nápadné, že stabilní sufix *-ě-* masívně tvoří právě denominatíva, kdežto deverbativní derivace je výjimečná.²⁹ Navíc se vůbec nevyskytují denominatíva motivovaná čistě formálně, přestože v litevštině existuje i dobře rozvinutá *ē*-deklinace.³⁰ Nestabilní přípona *-ě-* nese přízvuk vždy (k tomu u stabilního sufixu pozorujeme jen náběh). Tvoří préteritní a infinitivní kmen v konjugačních typech *<-i-, -o->*, *<-ia-, -o->* a *<-a-, -o->*.

V typu *<-i-, -o->* představuje nestabilní sufix *-ě-* výlučný prostředek lemmatické kmenotvorby: tvoří préteritum a infinitív všech sloves sem přiřazených. Typ jsme v předchozí části charakterizovali slovotvorným sématem “stavové pojetí děje”. Uvědomme si, že tato charakteristika se vylučuje s charakteristikou “děj s nevědomým, nezáměrným působením konatele”, již jsme použili pro slovesa se stabilním sufixem *-ě-*. Vždyť právě stavová slovesa konjugačního typu *<-i-, -o->* jsme stavěli do kontrastu k nezáměrným slovesům o kmenových rozšířeních *-n-//st-*, představujícím svého druhu deverbativní protějšek denominativních sloves se stabilním sufixem *-ě-*. Musíme tedy nestabilní sufix, nositele préterita, od stabilního sématicky odlížit.

Typ *<-iā-, -o->* je mimořádně slabý. Bez pomocného, nestabilního sufixu se podle něho časuje jediné sloveso, s nestabilním sufixem *-ě-* pak ještě další tři, *kvēp-ia kvēp-ě-j-o* ‘vonělo’, *keñč-ia kent-ě-j-o* ‘trpěl’, *reik-ia reik-ě-j-o* ‘bylo potřeba’, přičemž poslední dvě mají k sobě préteritní (a infinitivní) alomorfy bez *-ě-*, sc. *keñt-ē*, *reik-ē*. Rys “stavové pojetí děje” se s lexikálním obsahem oněch tří sloves sice nevyklučuje, zvláštní motivaci však nelze prokázat.

U typu *<-a-, -o->* představuje nestabilní sufix *-ě-* přídavný a přísně vzato redundantní prostředek lemmatické kmenotvorby (stačilo by přece prostě přejít od schématu *-a-* ke schématu *-o-*). Uplatnění sufixu *-ě-* není vzácné, leč s ohledem na početní velikost typu zůstává okrajové. Suffix potkáváme u sloves mluvení a vůbec vydávání zvuků, cf. *kalb-a kalb-ě-j-o* ‘mluvil’, *šnēk-a šnek-ě-j-o* idem, *čēršk-a čēršk-ě-j-o* ‘řinčel’, *žvāng-a žvang-ě-j-o* idem, *žād-a žad-ě-j-o* ‘slíbil’ (dal slovo, cf. *žōd-is*), a u sloves pohybu, cf. *jūd-a jud-ě-j-o* ‘pohy-

²⁸ Dobře si to uvědomíme na dvojicích jako *lēk-ia lēk-ē* ‘letí’ → *lak-iō-j-a* ‘létá, poletuje’, kde rys *b* platí, a *gūodž-ia gūod-ē* ‘utěšuje’ → *guōdž-iō-j-a* ‘konejší, chová (dítě v náručí)’, kde je popřen.

²⁹ Téměř jako «čestnou výjimku» lze uvádět *daūž-ia daūž-ē daūž-ti* ‘udeřil (do čeho, aby to puklo)’ → *dāuž-ē-j-a dāuž-ē-j-o dāuž-ē-ti* ‘rozpraskalo’, deverbativum se stabilním sufixem.

³⁰ Pouze ojediněle narazíme na slovesa, jejichž derivační motivace se ztratila, cf. *ak-ě-j-a* ‘kypří (půdu)’, pro které jsme vazbu na *ak-is* ‘oko’ objasňovali v 4.3.6, nebo *vel-ě-j-a* ‘pere (prádlo tloukem)’, což je historicko-etnografická stopa po světě, který už pominul.

bovalo se', *drēb-a dreb-ē-j-o* 'chvělo se', *vařv-a varv-ē-j-o* 'kapalo', *žib-a žib-ē-j-o* 'třpytilo se'. Obě skupiny můžeme shrnout pod sématický rys "plynulé setrvávání v ději". Ten by ostatně šlo vztáhnout i na préteritní *-ē-* u stavových sloves typu ⟨*-i-*, *-o-*⟩, stejně jako na ona tři nahodilá slovesa typu ⟨*-ia-*, *-o-*⟩. Nevylučuje se snad ani s jinými slovesy typu ⟨*-a-*, *-o-*⟩, jež redundantně tvoří préteritum nestabilním sufixem *-ē-*, e.g. *mók-a mok-ē-j-o* 'dovedl, uměl', *skauđ-a skaud-ē-j-o* 'bolelo', *dēr-a der-ē-j-o* 'dařilo se'.

Stabilní sufix *-ē-* jsme vůči jiným stabilním sufixům vymezili jasnou charakteristikou sématickou. Vybavili jsme jej i dobrou charakteristikou prosodickou: nese rys *b*, nikdy jej nepopírá (na rozdíl od *-y-* i *-o-*), ba spíše má snahu přebírat kmenový přízvuk jaksi «nad plán», totiž i v případech, na které mechanismus *b* sám o sobě nestačí. Nestabilní sufix *-ē-* dospěl do té prosodické charakteristiky, že nese přízvuk vždy. Nemůžeme jej brát za přímého nositele slovtvorného rysu "stavové pojetí děje", jenž se pojí s konjugačním typem, kde se sufix *-ē-* povinně uplatňuje v lemmatické kmenotvorbě, nicméně rys "plynulé setrvávání v ději" se nevylučuje ani s nezáměrným pojetím děje při ztotožnění konatele s designátem výchozího jména, jak jsme charakterizovali sufix stabilní.

SHRNĚME. V této části 4.4.2. jsme se pokusili shromáždit důvody pro ztotožnění či naopak odlišení stabilních a nestabilních sufixů *-y-*, *-o-*, *-ē-*, které v podobě stabilní slouží kmenotvorbě lexikální a v podobě nestabilní kmenotvorbě lemmatické, gramatické. Větné usouvztažnění a slovtvorba se v apriorním vidění jazykového systému chápou jako zásadně odlišné záležitosti. Při konkrétním popisu konkrétního jazyka je však lze navzájem odlišovat různě: otevírá se prostor pro (v rozumné míře) libovolné rozhodnutí jazykovědce. Předvedli jsme, že redundantní prostředky větného usouvztažnění – v daném případě volba mezi několika konjugačními typy – v sobě nesou jistý slovtvorný potenciál, a právě toto propojení posloužilo za důvod i základ naší otázky. Můžeme říci, že:

- sledované sufixy vykazují ve stabilním i nestabilním případě vedle zjevné shody fonématické i shodné morfonologické chování při konkatenci morfů. U sufixu *-y-* to vzhledem k omezené distribuci nelze v plnosti prokázat, nic však nese svědčí proti;
- příslušné stabilní a nestabilní sufixy se ve velké míře, nikoliv však naprosto shodují v prosodických charakteristikách. Obecně platí, že nestabilní, gramatické sufixy jsou prosodicky pevně ustálené, kdežto stabilní, lexikální sufixy vykazují jisté kolísání;
- sufix *-y-* je ve stabilním i nestabilním případě pomocný a nelze na něj vázat žádnou sématickou charakteristiku;
- sufixy *-o-* a *-ē-* lze vybavit sématickou charakteristikou jak pro stabilní, tak pro nestabilní případ a tyto charakteristiky jsou navzájem kompatibilní. Rozdíly lze vysvětlit jako specializaci ve dvou prostředích (a definičních oborech), kde se ony sufixy coby jazykové znaky uplatňují.

ROZPRAVA K METODĚ. Pokusili jsme se o co nejhlubší sondu vedenou prostředky čistě diferenční strukturní morfologie. Výsledky ne každého přesvědčí. Nešlo nám o to zjistit, jako «to vlastně bylo», když se utvářelo litevské préteritum. Zajímá nás, jak ještě (pokud vůbec) lze ve stávajícím systému sématicky motivovat dva konkurenční a přitom shodně redundantní prostředky odvozování příznakového času IND.PRAET. Chceme pouze ukázat, že příznaky "protrahovanost" (děje, jenž pro neustálé obnovování svých úkonů nemůže dospět ke svému završení) a "plynulé setrvání" (v ději, který tak nedojde završení) jsou disponovány k tomu,

aby vůči nepříznačkovému bezčasí (což je vlastní poloha prézentu, cf. 1.2.1) mohly postihnout minulost. Nevyjadřují minulost samy od sebe, ale v kontrastu ke stavu nepříznačkovému a nevyjadřují minulost samy přímo a rovnou pro všechna slovesa, nýbrž každý zvláště a jen pro některá slovesa. Pokud čtenář uzná, že to vše je racionální, totiž logicky konsistentní spekulace, budeme spokojeni. Víc čtenáře ani přesvědčit nechceme. Věda je spekulativní ze své podstaty, struktúrní jazykověda to o sobě ví a nezakrývá to. Pro autora má předvedená spekulace význam ten, že v redundantních prostředcích gramatických vidí stopy flexe derivační, starší fáse flexe paradigmatické. V plně šíří tyto pojmy osvětluje v jiné své práci (1999, 2002).

4.4.3 Poslední, co nám zbývá, je popsat prosodické charakteristiky slovesného kmene v souvislosti s jeho morfématickou struktúrou. Polohu přízvuku ve slovesném tvaru popíšeme jako výslednici jistého «vektorového kalkulu», totiž vyrovnávání různých prosodických sil, vázaných na různé slovesné morfy. Rozlišujeme přitom VLASTNÍ KMEN, zahrnující slabiky kořenové a slabiky kmenotvorných sufixů, PŘEDKOŘENOVÝ ÚSEK, sestávající z předpon, aktualizáčních morfů a morfu zvrátneho, pokud následuje za předponou či aktualizáčním morfem, KONCOVKU, jež pro nás bude jedine koncovkou VF (nikoliv tedy participia), a komplexní ZAKONČENÍ, jež koncovku někdy nahrazuje (a to jak koncovku VF, tak koncovku participia). Náš «vektorový» výklad současného působení několika prosodických sil je postaven tak, že na počátku spočívá přízvuk na vlastním kmeni. Do této výchozí polohy zasahuje jednak aktivita kongruenční koncovky, na niž kmen reaguje, jednak aktivita vlastního kmene, jež však směřuje k jiným než koncovkovým morfům (sc. k předkořenovému úseku, či k zakončení).

ÚMLUVA. V dalším výkladu znamená *kmen* vždy jen vlastní kmen slovesa.

Aktivitu koncovky popisujeme prosodickým rysem *b*, jež jsme vyložili v oddíle 3.1, zvláště pak v části 3.1.6. Spočívá ve snaze koncovky přetáhnout na sebe přízvuk z (kmenové) slabiky bezprostředně předcházející. Kmen reaguje tak, že si svůj přízvuk A nedá, B dá vzít. Případ B nastává tehdy, když kmen nese přízvuk na své poslední slabice (bezprostředně před koncovkou) a ta je neakútová, sc. krátká či dlouhá cirkumflexová. Případ A nastává, nenastane-li případ B, tedy spočívá-li přízvuk na jiné než poslední slabice kmene, či je-li poslední slabika sice přízvukovaná, leč dlouhá akútová. Příklady jsme předvedli v 2.4.3.

Celý tento výklad je vázán na kmene prézentní a préteritní, sc. na kategorie IND_PRAES a IND.PRAET. Pro kategorie VF z derivačního okruhu kmene infinitivního platí ještě silnější prosodická charakteristika: přetahování přízvuku ze strany koncovky odolává každý kmen, nehledě na jeho vnitřní struktúru. Mechanismus přetahování prosodickým rysem *b* se pak mimo VF objevuje v derivačním okruhu infinitivním ve dvou zvláštních případech: 1° pro formu *būdinys* podle starší spisovné normy, kde se znovu rozlišují případy A a B (cf. 3.3.3); 2° a pro *t*-participia (P2: PERF), kde sice též rozlišujeme případy A a B, nicméně musíme započítat ještě morfologické síly specifické pro jmenné kmene (cf. III/2.3, 8.2).

Z prosodických aktivit kmene je nejdůležitější jeho snaha odeslat svůj přízvuk na předkořenový úsek. Všechny předkořenové morfy nabízený přízvuk přijímají, takže se zvláštní reakcí z jejich strany není třeba počítat (lze však ve výkladovém aparátu výslovně rozvést podpřípad, kdy kmen sám svůj již odeslaný přízvuk na sebe znovu stáhne zpět). Předkořenový úsek může čítat několik slabik. Přízvuk vždy spočine na poslední slabice úseku, na té, jež bezprostředně předchází slabice kořenové. Přesouvání má přednost před přetahováním.

ÚMLUVA. Pro jednoduchost budeme dále mluvit o přesouvání přízvuku z kmene na předponu.

Z následujícího výkladu je nicméně nutné vyjmout litevskou předponu *per-*, jež nese přízvuk v každém tvaru, v jakém se objeví, at' již jde o lexikálně-gramatický okruh slovesa či jména, takže píšeme *pér-*, a hlavně vždy za ni klademe slabičnou hranici, byt' by i navazoval úsek samohláskový, což se projeví výslovností s rázem ['], cf. {péraugo} ≡ ['per|'au|go] 'přerostl', {péreiga} ≡ ['per|'ei|ga] 'přechod'.³¹

Dále musíme výklad omezit na derivační okruhy přítomného a přeteritního kmene. V infinitivním okruhu k přesouvání přízvuku z kmene na předponu u VF nikdy nedochází. Mimo VF můžeme z našich úvah zcela vypustit tvar *būdinỹs*, protože ten žádný předkořenový morf u sebe nepřipouští. V infinitivním okruhu lze přízvuk přesunout z kmene na předponu pouze v perfektivním predikativu (cf. 3.8.1) a u deagentivního participia (cf. III/8.2).

Pro IND.PRAES a IND.PRAET vymezíme přesouvání přízvuku nejprve negativně:

- Obsahuje-li kmen stabilní sufix, přízvuk nepřesouvá.
- Obsahuje-li kmen nestabilní sufix, přízvuk nepřesouvá. Přesouvání přízvuku je tedy možné jedině v kmenech bez přípony.
- Pojí-li se kmen s konjugačním schématem *-o-*, přízvuk nepřesouvá.
- Je-li sloveso konjugačního typu ⟨*-o-*, *-o-*⟩ nebo ⟨*-o-*, *-ě-*⟩, přízvuk nepřesouvá, a to ani v kmenech neobsahujících nestabilní sufix.³²
- Je-li sloveso konjugačního typu ⟨*-i-*, *-o-*⟩ (typ ⟨*-i-*, *-ě-*⟩ se vůbec nevyskytuje), je přesouvání přízvuku možné jedině v přítomném kmeni (v přeteritním tomu brání nestabilní sufix *-ě-*). V přítomtu pak spisovná norma kolísá, umožňujíc *nè-tur-i* i *ne-tùr-i* 'nemá', *ne-gāl-i*, ale *nù-gal-i* 'nemůže, přemůže'. Obecná tendence však je přízvuk přesouvat ve shodě s následujícími pravidly pozitivními, přičemž tvary *ne-tùr-i* 'nemá', *ne-gāl-i* 'nemůže', *ne-gùl-i* 'neleží' zůstávají spisovnými výjimkami.

Po vymezení negativním můžeme pro IND.PRAES a IND.PRAET přistoupit k vymezení pozitivnímu. Víme již, že přesouvání se týká kmenů bez přípony u sloves deklinačních typů ⟨*-a-*, *-o-*⟩, ⟨*-a-*, *-ě-*⟩, ⟨*-īa-*, *-o-*⟩, ⟨*-īa-*, *-ě-*⟩, ⟨*-i-*, *-o-*⟩, přičemž se vylučuje s přeteritem na *-o-*.

- Přízvuk se přesouvá z kmenů obsahujících krátkou slabiku. To se týká především typů ⟨*-a-*, *-o-*⟩ (pouze v PRAES) a ⟨*-a-*, *-ě-*⟩ (v PRAES i PRAET), leč platí i pro typy ⟨*-i-*, *-o-*⟩ (s výjimkami uvedenými výše) a ⟨*-īa-*, *-ě-*⟩ (zde naopak s rozšířením platnosti pomocí dalšího pravidla), ba dokonce i pro marginální typ ⟨*-īa-*, *-o-*⟩ (zde se týká jedině PRAES slovesa *kvēp-īa*). Cf. *sù-siuv-a* vs. *su-siùv-o* 'sešil', *nù-vej-a* vs. *nu-vij-o* 'zahnal' (*-o-*préteritum), *pà-de-d-a* vs. *pa-dē-j-o* 'položil' (dlouhá slabika a ještě k tomu *-o-*préteritum), *ati-dúo-d-a* vs. *atì-dav-ě* 'odevzdal', *iš-šlúo-j-a* vs. *iš-šlav-ě* 'vymetl' (v PRAES vadí dlouhá slabika), *àt-gul-a* et *àt-gul-ě* 'šel spát', *àt-gem-a* et *àt-gim-ě* 'znovu ožil', ne však *at-gim-st-a* (rozšíření vytváří dlouhou slabiku), *su-vér-d-a* vs. *sù-vir-ě* 'uvařil' (ablaut nevadí, vadí dlouhá slabika), *nè-gin-a* vs. *ne-gýn-ě* 'nehájil', *pri-sì-men-a* et *pri-sì-min-ě* 'připomněl si', *iš-tar-īa* et *iš-tar-ě* 'vyslovil', *pà-kel-īa* 'pozvedá' vs. *pa-kýl-i* 'popozdvihuje' (kmen obsahuje

³¹ Neplatí to ale pro indoevropsky příbuzné přepony *per-* a *peri-* ve slovech latinského či řeckého původu, jež litevština přejala coby kulturní evropeismy, cf. *per-forācija*, *per-spektyvā*, *peri-mētras*, *peri-skōpas* (překládat neřeba).

³² Kromě prosodické charakteristiky přeterita v typu ⟨*-o-*, *-ě-*, *-y-ti*⟩ jsou všechny ostatní body tohoto tvrzení ošetřeny obsahem bodů předchozích a znalostí jejich vazby na nestabilní sufiky. Pokládáme však za názorné promítnout předchozí distribuční omezení do celých konjugačních typů.

dlouhou slabiku), *pà-tik-i* vs. *pa-tik-ě-j-o* ‘uvěřil’ (zde má PRAES slabiku krátkou), *nebè-kvep-ia* vs. *nebe-kvep-ě-j-o* ‘už nevonělo’, ale též *iš-lek-ia* et *iš-lék-é* ‘vyletěl’, *pà-im-a* et *pà-ém-é* ‘vzal, uchopil’ (přesouvání v PRAET jde nad rámec tohoto bodu, cf. ĩnfrā).

- Přízvuk se přesouvá z kmenů o jediné dlouhé slabice tvořené dvojhlasikou -eR-, pokud ta je účastna kvalitativního ablautu. Týká se PRAES konjugačního typu {-a-, -o-}, cf. *ap-sì-velk-a* vs. *ap-sì-vìlk-o* ‘oblékl se’, *sù-serg-a* vs. *su-sìrg-o* ‘onemocněl’, *nù-kre-n-t-a* vs. *nu-krit-o* ‘spadl’.

- Přízvuk se přesouvá z kmenů préterit na -è- (préteritum na -o- veškerému přesouvání brání) i tehdy, když jejich slabika je dlouhá, pokud je intonována cirkumflexově. Týká se především typu {-ia-, -è-}, v malém rozsahu též typu {-a-, -è-}. Cf. *iš-lek-ia* et *iš-lék-é* ‘vyletěl’, *pà-im-a* et *pà-ém-é* ‘vzal’ (přesouvání v PRAES umožňuje krátká slabika), *ap-veřk-ia* vs. *ap-verk-é* ‘oplakal’, *ap-deňg-ia* vs. *ap-deng-é* ‘pokryl’, *pa-baig-ia* vs. *pà-baig-é* ‘dokončil’ (přesouvání v PRAES možné není), leč *pa-skélb-ia* et *pa-skélb-é* ‘vyhlásil’ (přesouvání v PRAET brání akúťová intonace).

Právě zde lze výklad rozložit do dvou kroků: 1° při dodržení ostatních podmínek přesouvají svůj přízvuk všechny kmeny s dlouhou slabikou, 2° kmeny intonované akúťově uplatní vůči předkořenovému morfu prosodický rys b a přesunutý přízvuk znovu přetáhnou na sebe. Uvědomme si, že cirkumflexová podmínka je splněna i v PRAES s vrcholy -eR-, protože kvalitativní ablaut je důsledně vázán na cirkumflexovou intonaci — s výjimkou *véřda*, kde k přesunu nedochází, cf. *su-vér-d-a* vs. *sù-vir-é*.

- V PRAES typu {-a-, -o-} se přízvuk přesouvá i z kmenů o jediné dlouhé slabice tvořené kořenovou dvojhlasikou -aR-. Ve všech známých případech je tato slabika cirkumflexová, cf. *ap-kalb-a* vs. *ap-kalb-ě-j-o* ‘probral, pomluvil’, *sù-dard-a* vs. *su-dard-ě-j-o* ‘zarachotilo’, ne však *su-ta-m-p-a* et *su-tāp-o* (dvojhlasika *am* není kořenová, nýbrž vznikla z kmenového rozšíření).

Přesouvání přízvuku z přítomného kmene vykazuje u typu {-ia-, -è-} též kořen *SKaLB-* (rovněž cirkumflexově intonovaný), cf. *nù-skalb-ia* et *nù-skalb-é* ‘vypral’ (v PRAET jde o obecnou prosodickou vlastnost tohoto typu). Ostatní slovesa typu {-ia-, -è-} vyznačující se cirkumflexovou délkou nesenou kořenovým -aR- však kmenový přízvuk přesouvají pouze v PRAET ve shodě s předchozím bodem, cf. *už-pařp-ia* vs. *už-parp-é* ‘odfrkl si (kůň)’, *su-knařk-ia* vs. *sù-knark-é* ‘zachrápal (člověk)’, *su-kvařk-ia* vs. *sù-kvark-é* ‘zakvákaly (žáby)’.

Porovnejme právě uvedené negativní i pozitivní podmínky pro přesouvání přízvuku s tím, co jsme v oddílech 4.1 a 4.2 podávali jako prosodickou charakteristiku kmene II. druhu (4.1.5, 4.2.6).

- Především si uvědomme, že plnovýznamová kmenová rozšíření -n- i -st- vždy vedou na dlouhou kmenovou slabiku v PRAES, což kmen z přesouvání vylučuje. V PRAET pak přesouvání brání konjugační schéma -o-, takže k němu dochází jedinečně ve dvou výjimečných -è-préteritech, cf. *i-gim-st-a* ĩ-gim-é ĩ-gim-ti ‘měl vrozené’, *nu-mìr-št-a* *nù-mir-é* *nu-mìr-ti* ‘zemřel’. U pomocných kmenových rozšíření se hledí jedinečně na délku kmenové slabiky. K příkladům již rozebraným (*pà-de-d-a*, *ati-dúo-d-a*, *su-véřd-a*) přidejme *ne-gáu-n-a* vs. *ne-gāv-o* ‘nedostal’, *ap-aũ-n-a* vs. *ap-av-é* ‘obul’.

- O přesouvání v centrálních případech kvalitativního ablautu lze říci toto: v krátkém stupni přítomném k němu dochází vždy, v dlouhém préteritním jen tehdy, nebrání-li akúť. Z periferních případů to platí i pro /'dè-&-d-&-a/ > *dē-d-a* ↔ (*dě-j-o* et *dě-ti*) ‘kladl’, ne však pro *eĩ-n-a* ↔ *ěj-o* (brání dvojhlasika v PRAES a konjugační schéma v PRAET) ani pro vzor

káu-n-a ↔ *kóv-é* (brání dvojhláska v PRAES a akút v PRAET). Ze zvláštních ablautových případů pak *ím-a* ↔ *ēm-é* vyhovuje pozitivním podmínkám přesouvání, kdežto *liěk-a* ↔ *lik-o* ne (dvojhláska v PRAES, -o-schéma v PRAET).

Morfologický jev přesouvání kmenového přízvuku, jež jsme právě vyložili, imponuje svou samoučelnou elegancí. At' již přízvuk spočívá kdekoliv, kulminativní funkci plní stále stejnou. Najdeme distinktivní funkci, která by souvisela s přesouváním? Gramatické povahy být nemůže. Distinkci lexikální znám jedinou. Je vázána na dvojici *plaūk-ia plaūk-é plaūk-ti* 'plul' vs. *plaūk-o plaūk-é plauk-ý-ti* 'plaval' (uerbum intēnsiūm), kde první člen v PRAET přízvuk přesouvá, druhý nikoliv. Jsou-li tedy préteritní simplex homonymní, komplexy nikoliv, cf. *iš-plauk-é* 'vyplaval (z hloubky na hladinu)' vs. *iš-plaūk-é* 'vyplul (na dalekou cestu)'.

ZÁVĚR 4. KAPITOLY. Litevské uerbum finitum se vyznačuje nápadně jednotnou strukturou kongruenčních koncovek. Za takového stavu se rozdíly modálně-temporální musí vyjadřovat především kmenem. V derivačním okruhu kmene infinitivního, což je oblast druhotné kmenotvorby, to platí jednoznačně a bezvýjimečně (cf. 3.3–8). Pouze v derivačních okruzích kmenů přítomného a préteritního je jistá volnost. Nositelem oné volnosti je ten úsek slovesných koncovek, který bezprostředně neslouží syntaktické kongruenci, totiž formant konjugačně-paradigmatický. Formant, jenž umožňuje jednoznačně uchopit celé konjugační paradigma (a ve dvojici pak přímo konjugační typ), se vyskytuje ve zvláštních distribučních vztazích s ostatními morfologickými příznaky, které nesou lemmatickou kmenotvorbu: s proměnami vokálů ve slabičném vrcholu kmene, s neslabičnými přídávky do finálního konsonantického svahu kmene, i s příponami, jež kmen obohacují o další slabiky; na to vše je pak vázána prosodická charakteristika kmene. Celá tato sféra morfologických aktivit, jež označujeme za prvotní slovesnou kmenotvorbu, je značně redundantní, pokud jde o striktní úkol vyjádřit gramatické vztahy slovesné jednotky, a nápadně se odchyluje od «aglutinačního ideálu», jež jsme předvedli na derivačním okruhu litevského kmene infinitivního. Na druhou stranu ona redundantní gramatická morfologie s sebou nese obrovský potenciál slovotvorný — a litevský jazykový systém z ní bohatě čerpá. Čtenáři, který se podle našeho výkladu snaží litevštině i naučit, může tato 4. kapitola poskytnout jen nepřímou psychickou podporu: předvádí, že všechny ty záludné «schválnosti» litevské morfologie též podléhají jistému řádu.